

Prospecció dels jaciments paradolmènic : La Coveta del marge Moro

Mireia Pedro Pascual

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública, sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>.

ÍNDEX

1.- Introducció.....	3
2.- Metodologia de treball.....	4
3.- Pla de treball realitzat.....	5
4.- Fitxa.....	6

1.- INTRODUCCIÓ.

La sol·licitud del permís de prospecció del possible jaciment paradolmènic de la coveta del Marge del Moro (Begues), respon al treball de recerca sobre "*L'estudi de les coves i abrics amb estructures paradolmèniques al NE Peninsular (Catalunya)*", dut a terme dins el projecte de recerca de l'equip del SERP (Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques), sota la direcció del Dr. Josep M. Fullola i Pericot, catedràtic de Prehistòria de la Universitat de Barcelona.

La realització de l'esmentat treball de recerca planteja la necessitat de dur a terme el convenient reconeixement *in situ* de cada jaciment paradolmènic conegut -ja es tracti dels documentats bibliogràficament o bé d'aquells que resten inèdits-, per tal de verificar-ne l'existència i completar-ne la informació que ens en manca, finalitat que persegueix la prospecció de l'esmentat jaciment.

La informació obtinguda a partir del reconeixement i registre d'aquest possible jaciment paradolmènic, ens permetrà completar-ne la respectiva fitxa d'anàlisi i alhora salvar algunes mancances prèvies, de manera que en puguem millorar l'anàlisi de conjunt sobre aquesta problemàtica, objectiu del nostre treball de recerca.

Dita prospecció es dugué a terme durant el mes d'octubre de 2002 i, a part de la sotassignant d'aquesta memòria, també participà en els treballs de prospecció el Sr. Joan Daura.

2.- METODOLOGIA DE TREBALL.

La metodologia seguida en el nostre treball de recerca pel que fa al reconeixement *in situ* d'aquest tipus de jaciments documentats, constà de dues fases:

- Primera fase: **documentació bibliogràfica.**

Amb anterioritat a la prospecció arqueològica, realitzarem una recopilació bibliogràfica exhaustiva sobre el jaciment.

A partir de la informació bibliogràfica, es complimentà la respectiva fitxa a partir d'un previ model elaborat de fitxa bàsica. D'aquesta manera es feu evident la informació que ens en mancava i la que podíem resoldre a partir del seu reconeixement *in situ*.

- Segona fase: **treball de camp.**

El reconeixement *in situ* consistí en la seva localització, observació i descripció, de manera que implicà tota una sèrie de tasques a realitzar durant la visita del jaciment, especificades a continuació:

- La localització del mateix a partir de la nostra informació prèvia.
- La descripció de la localització i la situació geogràfica si fos necessària.
- La descripció del seu estat de conservació.
- El reportatge fotogràfic.

- La planimetria si fos necessària i si es creies pertinent, depenent del seu estat de conservació.

En cap cas, el reconeixement *in situ* que ens permet el registre de tots els jaciments paradolmènics documentats, implicà la remoció de sediments, és a dir, la seva excavació, ni el fet de prendre'n cap mostra dels mateixos.

3.- PLA DE TREBALL REALITZAT.

A continuació, es detalla el treball de camp realitzat en aquest jaciment inclòs en la nostra sol·licitud de prospecció i del qual s'adjunta la respectiva fitxa, que conté la informació bibliogràfica prèvia i l'obtinguda a partir del nostre treball de camp:

- Localització i situació geogràfica (coordenades, altitud i orientació).
- Entorn geològic.
- Estat de conservació i reportatge fotogràfic.

- Pel que fa a la planimetria, no s'ha dut a terme perquè el nivell sepulcral d'aquest jaciment es troba totalment excavat, de manera que comptem amb la planimetria realitzada durant l'excavació de mitjan dels anys 1990, malgrat que s'ha de tenir en compte que encara resta inèdita. Per tant, es pot consultar a la memòria corresponent (Villalba *et alii* 1995), a l'arxiu del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

De la mateixa manera, s'ha de tenir en compte que bona part de la informació bibliogràfica prèvia al nostre treball de camp i que es relaciona en la fitxa del jaciment, correspon a les memòries inèdites de les campanyes d'excavacions realitzades en aquest jaciment durant els anys 1990 i les quals es troben dipositades en l'arxiu del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya (Villalba *et alii* 1995, Edo *et alii* 1997-1998). Per tant, s'ha de tenir en compte que fins al moment, la informació sobre el nivell sepulcral del Neolític Final – Calcolític d'aquest jaciment, resta inèdita, a l'espera de la publicació de les actes del XII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, en el qual es presentà una comunicació sobre el mateix (Edo *et alii* e.p.).

4.- FITXA.

◆ LA COVETA DEL MARGE DEL MORO (BEGUES).

1) Toponímia.

S'anomenà coveta del Marge del Moro perquè es troba en el pany de paret rocosa homònim.

Localment és coneguda com la cova de les Campanetes.

2) Situació geogràfica.

Aquesta cova-avenc es troba en un pany de paret rocosa anomenat Marge del Moro, situat a la vora septentrional del poljé de Begues, en els espadats del turó del Sotarró.

Terme municipal de Begues, comarca del Baix Llobregat.

▪ Coordenades geogràfiques (GPS 12 Garmin):

- 41° 20' 55" de Latitud N.

- 1° 56' 10" de Longitud E.

- UTM: x: 0410999 / y: 4578012.

▪ Altitud (GPS 12 Garmin): 470 m s.n.m.

▪ Orientació: Sud-Oest.

▪ Localització (figs 1 i 2).

A Begues, ens hem de situar en la cantonada entre els carrers Mare de Déu de Montserrat i Avinguda Mediterrània i hem de prendre la pista de terra que surt just al davant d'aquesta cantonada. Hem de seguir-la fins transcorreguts 2,200 km. A 1,400 km trobarem una cruïlla on hem de continuar recte, és a dir, hem de continuar per la pista de la dreta que va recta i no pujar per l'esquerra. A 1,700 ens succeirà el mateix i també hem de continuar recte. Una vegada transcorreguts els 2,200 km, la cova es troba en la vessant per sobre de la pista, en un pany de paret rocosa. Per tant, hem de pujar recte amunt fins que la trobem. Com es tracta d'una coveta, és poc visible i l'accés per la vessant per arribar-hi resulta difícil.

(1995).- *Atlas topogràfic de Catalunya. E 1:50.000. Volum 1: nord-est.* Pàg.127. Enciclopèdia Catalana. Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona.

3) Entorn geològic.

Es tracta d'un avenc, petita cavitat càrstica, el qual discorre paral·lel a l'espadat i es formà a partir d'una antiga surgència d'aigua, producte de la qual són visibles encara la canonada d'aportació de la surgència i un conjunt de formacions estalagmítiques al seu interior. En un moment no més tardà del final del Paleolític, va perdre part del perímetre de la canonada, de manera que restà en contacte amb l'exterior. L'obstrucció de la canonada va permetre el seu funcionament com a cova i la canonada d'origen superior aportà el suficient material per a la formació de colades estalagmítiques que motivaren la seva atribució com a cova.

4) Història de les investigacions.

A les *I Jornades Arqueològiques del Baix Llobregat* es donaren a conèixer els materials de la prospecció feta uns 10 anys enrera per Ricard Artasona (Edo & Artasona 1989). Aquest afeccionat hi efectuà durant els anys 1983, 1984 i 1985, diverses intervencions que donaren lloc a una cala de "prospecció" (Cala Artasona). L'any 1988, donà a conèixer els materials arqueològics que hi havia recollit per tal de dipositar-los al Museu de Gavà, juntament amb un informe sobre els seus treballs.

Posteriorment, des de mitjans dels anys 1990, s'hi han dut a terme una sèrie de campanyes arqueològiques a partir de la seva inclusió dins el projecte d'investigació "El Neolític al Baix Llobregat", avalat per la Universitat de Barcelona i el qual, en la seva fase II, contemplava la seva excavació (Villalba *et alii* 1995, Edo *et alii* 1997-1998, Edo *et alii* 1999). La primera campanya fou l'any 1995 i s'excavà el nivell sepulcral i els anys 1997, 1998 i 1999 s'excavaren els nivells epipaleolítics,

Es presentà un pòster sobre la interpretació del ritual funerari al *XI Congrés de la Societat Espanyola d'Antropologia Biològica* (Alesan & Malgosa 1999).

Finalment, pel que fa al nivell funerari d'aquesta cova, es presentà una comunicació al *XII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà* de l'any 2000 (Edo *et alii* e.p.).

També es presentaren els resultats de les últimes campanyes d'excavació a les darreres *Jornades d'Arqueologia de les comarques de Barcelona* celebrades l'any 2001 (Edo *et alii* e.p.).

▪ Estat de conservació (figs 3 i 4).

Actualment (octubre de 2002), la cavitat que conforma la cova presenta un bon estat de conservació, així com podem observar les evidències de la seva excavació durant els anys 1990, ja que la trobem buida de sediment.

5) Estratigrafia (figs 2-6, Villalba et alii 1995).

Durant les campanyes d'excavació dels anys 1995 i 1997 es diferenciaren 8 estrats. La capa IV d'Artasona està inclosa en l'estrat III i la capa V d'Artasona és l'estrat IV, el qual correspon al nivell sepulcral del Neolític Final – Calcolític del III mil·lenni cal.BC, mentre que alguns materials de l'estrat III també hi corresponen. La capa VI d'Artasona comprèn els estrats V i VI i l'inici de l'estrat VII i es corresponen al nivell d'ocupació epipaleolític del IX mil·lenni BP.

- Estrat I: sediment polsós i sec, de color grisenc degut a les cendres de diverses fogueres modernes, el fum de les quals ha ennegrit la volta de la cavitat. Probablement d'aportació eòlica amb graves soltes de petit i mitjà volum. Profunditat mitjana de 10 cm. No es documenta a l'exterior de la cova. La primera capa realment constituïda és l'estrat II. Pràcticament estèril, es documenten restes vegetals i de microfauna i algunes dents i falanges humanes i objectes d'ornament, producte dels moviments de terres ocasionats per les intervencions de Ricard Artasona i per la intrusió de les estructures 1 i 2. Època Moderna. Estrat I de Ricard Artasona.

- Estrat II: sediment marró fosc, una mica grumollós i sec, ple d'arrels i amb abundant presència de graves de volum mitjà. A l'exterior de la cova, es traca de la capa de terreny pròpiament dit, de color més vermellós, amb gran quantitat d'arrels i matèria orgànica en descomposició. S'hi documenten gran quantitat de blocs procedents de la cornisa del propi espadat. Capa procedent de l'exterior de la cova, de profunditat màxima de 40-45 cm a l'entrada de la cavitat, mentre que al interior no sobrepassa els 15 cm. Pràcticament estèril. Plat fons de ceràmica vidriada marró-vermellosa d'època moderna (fig.67, Villalba et alii 1995). Materials neolítics per la intrusió de les estructures 1 i 2: 2 fragments informes de ceràmica raspallada, ceràmica postcardial de la zona de la façies Molinot. Estrat II d'Artasona.

- Estrat III: sediment negrós, grumollós i sec, ple de graves petites. Profunditat mitjana al voltant dels 30 cm. Sedimentació produïda des del moment d'ús funerari fins a època moderna. Es constata una presència baiximperial (semiàs de bronze de l'emperador Honori), un petit nivell iberoromà republicà i les primeres restes humanes procedents de l'estrat inferior (IV). Fragment de vora d'àmfora ibèrica (fig.71, Villalba et alii 1995) que assenyalaria un moment romà republicà. Moltes corresponen a l'excavació de les estructures 1 i 2, estructures de combustió una sobre de l'altra a l'estrat IV, les quals es correspondrien a alguna d'aquestes presències datades. Focs de recer d'època iberoromana excavats en el sediment de l'estrat sepulcral (IV) (figs 2 i 61, Villalba et alii 1995). Estrats III i IV d'Artasona

- Estrat IV: sediment més negrós, grumollós i sec, però sense gravetes. Estrat sepulcral. Travessat per 3 grans blocs que delimiten l'interior de la cavitat i semblen tancar-la i acoten la cambra sepulcral. S'aprofita la seva disposició, intencional?, per definir la cavitat sepulcral. Les estructures 4 i 6 s'atribueixen a dos forats d'uns 30 cm de diàmetre per encaixar-hi pals i es relacionen amb una gran llosa plana caiguda sobre l'estrat que hauria tancat la cavitat sepulcral. En un primer moment s'atribuí al Neolític Antic en relació al nivell NAEP I de la propera cova de can Sadurní. Les datacions radiocarbòniques implicaren l'atribució al Neolític Final – Calcolític, inicis del III mil·lenni cal.BC. Estrat V d'Artasona. Indústria lítica epipaleolítica microlaminar amb tendència a geomètrica, procedent de l'estrat inferior

(VI) degut als moviments de terres a causa de la intrusió de les estructures esmentades, 4 i 6.

- Estrat V: sediment beige clar blanquinós, compacte però poc dur, ple de graves petites. Profunditat màxima de 20 cm. No detectat per Artasona, qui el dona com a Estrat VI. Sembla tractar-se del reompliment d'una cubeta, per tant, de caràcter antròpic, fet lògic si es té en compte que s'observen tant les aportacions de la canonada de l'avenc com de l'esclatxa de surgència. Es tractaria de la preparació del terreny o la base de la cambra sepulcral, excavant l'Estrat VI. Pràcticament estèril. Epipaleolític Antic Final, bàsicament microlaminar però amb presència ja d'alguns geomètrics (figs 92-93, Villalba *et alii* 1995).

- Estrat VI: en la zona de contacte amb la paret interior de la cavitat, pel costat E, el sediment està molt carbonatat fins al punt d'haver-se brexificat a causa del degoter procedent de la canonada superior. Aquesta zona concrecionada de l'estrat s'ha definit com a *V/a*, de color ocre clar i textura duríssima. Mentre que l'altra zona s'ha definit com a *V/b*, perquè els sediment està menys carbonatat i concrecionat, de color beix-marronós. Estalagmites i estalactites en les parets orientals de la cova. Epipaleolític Antic Final Microlaminar amb presència de geomètrics (figs 94-97, Villalba *et alii* 1995). Estructures de combustió 3 i 5. L'estructura de combustió 3 és força gran i està delimitada per blocs mitjans, plena de sediment cendrós, amb fauna cremada i algun sílex (figs 2 i 4 i 62, Villalba *et alii* 1995). L'estructura de combustió 5 és de poca entitat. Intrusió de les estructures 4 i 6 del nivell superior IV.

- Estrat VII: sediment marró clar vermellós, força solt i amb força graves petites. Epipaleolític Antic Microlaminar però de caràcter més arcaic (fig.98, Villalba *et alii* 1995). Indústria de puntes de dors amb les vores de la valva de petxina (fig.97, Villalba *et alii* 1995). Una petxina sencera a la què se l'hi havia extret les vores de manera artificial (fig.97, Villalba *et alii* 1995). Alterat per un cau de dimensions considerables. Retallat per l'estructura de combustió 3.

- Estrat VIII: blocs de mida mitjana i gran procedents de la caiguda de part de la paret de l'avenc. Disposició obliqua en sentit SO-NE i ocupa tota la superfície de la cavitat, taponant el pou càrstic. Sediment de l'estrat VII.

6) Espai funerari (Edo & Artasona 1989 / fig.1, Villalba *et alii* 1995).

Es tracta d'un avenc –petita cavitat càrstica– que discorre paral·lelament a l'espadat i que en un moment no més tardà del final del Paleolític, va perdre part del perímetre de la canonada, de manera que restà en contacte amb l'exterior. L'obstrucció de la canonada va permetre el seu funcionament com a cova.

Superfície operativa d'uns 14 m². Pròpiament en podem considerar cova 4 m², abric 6m² i terrassa 4 m².

S'aprofita la cavitat com a cambra sepulcral d'inhumació col·lectiva, la qual es condicionà com a tal i es tancà. En el nivell IV es documenten 3 grans blocs que delimiten els seu interior i acoten l'espai sepulcral. També s'hi documentà una llosa de pedra que es podria relacionar amb el seu tancament S'aprofita la disposició dels

blocs, intencional?, per definir la cavitat sepulcral. També s'hi documentaren les estructures 4 i 6 que s'atribueixen a dos forats d'uns 30 cm de diàmetre per encaixar-hi pals i es relacionen amb la gran llosa plana caiguda sobre l'estrat que hauria tancat la cavitat sepulcral.

Estructura 4: forat de pal excavat al estrat IV (figs 3 i 5, Villalba *et alii* 1995). Al fons un llit de petites pedres que servirien per falcar el pal. Reompliment del sediment de l'estrat IV. Just al punt d'entrada de la cavitat interior adossada a la paret rocosa. Per la proximitat de la gran llosa plana caiguda, es tractaria d'una estructura que col·laborà en el tancament de la cavitat sepulcral. El pal interior devia ajustar el tancament per medi de la gran llosa, la qual, segons les mides (figs 1 i 4, Villalba *et alii* 1995), encaixa perfectament amb les dimensions de l'obertura de la cavitat en el moment sepulcral i la seva ubicació concorda amb un removiment posterior a la caiguda. Explicaria la manca de colmatació entre la fase sepulcral i el moment iberoromà, quan la llosa degué caure o ser oberta.

Estructura 6: forat de pal excavat a l'estrat IV. Base amb petites pedres de falca. Reompliment de sediment de l'estrat IV. A l'altra banda de la gran llosa de pedra de tancament i alineada amb l'estructura 4, amb la qual es complementa.

7) Ritual funerari.

1. Tipus d'enterrament.

En aquesta petita cavitat càrstica s'inhumà un reduït nombre d'individus amb un escàs aixovar funerari, bàsicament ornamental. Es tracta d'un ritual funerari d'inhumació de caràcter primari, successiva i de mort no violenta. Les restes òssies humanes es documentaren barrejades i sense ordre ni connexió anatòmica. Sembla que foren apilades cap a la paret de la cavitat.

Segons l'estudi efectuat per A.Alesan, C.Castellana i A.Malgosa (dins Villalba *et alii* 1995), un possible dipòsit primari on les pèrdues i la distribució no ordenada dels elements esquelètics serien el producte de les successives reutilitzacions sepulcral. La pèrdua dels cranis o ossos llargs i la recuperació majoritària de peces dentals, es deuria més a una acció mecànica que no química, ja que els ossos recuperats es presenten ben conservats. No s'han documentat connexions entre elements esquelètics ni s'han pogut individualitzar i per tant, no s'ha pogut restituir la posició original dels inhumats. La distribució (figs 62 i 63, Villalba *et alii* 1995) no sembla indicar una intencionalitat per edats, per tipus d'os o una reducció dels cossos, si bé gairebé tots s'acumulen al sector N de l'entrada de la coveta.

2. Aixovar.

■ Ceràmica (figs 91 i 93, Villalba *et alii* 1995).

2 fragments de ceràmica informe molt lleument raspallats per la cara exterior. Estrat II.

Una vora d'un petit bol, lleugerament raspallada, de llavi arrodonit un pel secant cap a l'exterior. Pasta de color marró clar. Desgreixant irregular de calcària i quarsita (fig.91, Villalba *et alii* 1995).

Una vora, secant cap a l'interior i de llavi pla. Forma bitroncocònica, de coccio reductora, grollera però brunyida i amb la pasta de color marró fosc-negrós. Desgreixant calcari (fig.91, Villalba *et alii* 1995).

Una base plana de ceràmica grollera amb desgreixant gruixut de calcària i restes cremades al seu interior.

Uns quants fragments de ceràmica informe, fosca, grollera i desgreixant de calcària, quarsita i pissarra.

▪ **Indústria lítica (Edo & Artasona 1989 / figs 73-83, Villalba *et alii* 1995).**

La campanya de l'any 1995 proporcionà 520 peces lítiques (taules 14 i 15, Villalba *et alii* 1995), en els estrats i estructures que afecten al nivell sepulcral (Estrats III i IV i Estructures 1 i 2). El quars és la matèria primera predominant. Suposa un 63,61% del total d'aquests estrats, mentre que el sílex representa un 32,65%. Presència d'alguns elements lítics elaborats sobre calcària (3,75%). Pel que fa als suports (taula 16), a l'Estrat IV, preferentment sobre fragments d'ascla (17%), ascles (15%) i ascles fragmentades (12%) i un petit percentatge de làmines (5%). La resta correspon a restes de talla (32%) i informes (15%). La mitjana de la corticalitat entre els estrats III i IV i les estructures 1 i 2 és d'un 55,26%. Per tant, es tracta d'una indústria lítica cortical, encara que de còrtex no dominant. Indústria lítica de mida petita. Làmines planes. Diferència respecte als nivells anteriors epipaleolítics (estrats VI i VII).

De les 346 peces dels estrats III i IV i les estructures 1 i 2 (taula 18, Villalba *et alii* 1995), el 13,29% de les peces, estan retocades (46), amb un predomini del retoc simple i marginal (59,3%), seguit del abrupte i marginal (25%). Diferència respecte als nivells anteriors epipaleolítics (estrats VI i VII), als quals corresponen els elements de dors. Peces simples (17,8 %), rascadores (14,28%) i làmines i truncadures i bitruncadures (10,7% i 7,14%), restant puntes (5,35%), abruptes (5,35%) i denticulats (3,5%) com elements de segon ordre.

▪ **Indústria òssia (Edo & Artasona 1989 / fig.84, Villalba *et alii* 1995).**

Un punxó polimentat d'os, sobre metàpode d'ovicaprí, totalment polimentat. De la prospecció de Ricard Artasona.

▪ **Ornaments (Edo & Artasona 1989: / figs 83, 85- 89 i taules 12 i 13, Villalba *et alii* 1995).**

460 objectes d'ornament. 447 de la campanya de l'any 1995 i 14 de la prospecció de Ricard Artasona.

La matèria primera més emprada és la petxina (387 / 83,94%), seguida per la pedra (70 / 15,18%) i l'os (4 / 0,65%). Pel que fa a la petxina, se'n documenta de procedència marina (105 / 22,77%) i terrícola majoritàriament (282 / 61,17%). Valva de petxina amb 11 denes (10 / 47%), *dentalia* amb 93 (88,57%) i gasteròpodes amb 1 (0,95%). Opercles de cargols, dels quals 191 (67,73%) són perforats, contra 91 (32,26 %). L'anàlisi tafonòmica indica que es tracta d'elements de penjat, per tant, de denes de collaret.

70 denes de pedra: calcària (31 / 44,28%), esteatita (38 / 54,2%) i carbonat càlcic (1 / 1,42%).

4 denes subquadrangulars sobre valva de petxina, generalment polides per la part interior de la valva. 3 amb perforació unidireccional des de l'interior, mentre que l'altra bidireccional. Perforacions centrades. Les seves mides oscil·len entre 11 i 17 mm de costat (fig.88, Villalba *et alii* 1995).

4 denes subtriangulars de petxina (figs 4 i 5, Edo & Artasona). 3 tenen perforació unidireccional des de l'interior, mentre que l'altra bidireccional. Polides per l'interior i perforació centrada. Les seves mides oscil·len entre 16 i 17 mm d'alçada i entre 14 i 20 mm de base (fig.88, Villalba *et alii* 1995).

2 denes discoïdals sobre valva de petxina, de no més de 12 mm de diàmetre i perforades i polides per ambdues bandes.

Un dena subelíptica de petxina, valva de *cardium*, de 10 mm de diàmetre i perforació bidireccional centrada i vores polides (fig.4, Edo & Artasona 1989).

93 *dentalia* com a denes. Alguns d'ells s'han trobat en disposició original engranats els uns amb els altres. Les seves mides oscil·len entre 38 i 25 mm (fig.89, Villalba *et alii* 1995).

191 denes subelíptiques d'opercle de cargol perforades i 91 opercles no perforats. Perforació segada pel refrec d'un fil. Gairebé sempre descentrada. Mida de 6 mm de diàmetre màxim i 5 de mínim (fig.89, Villalba *et alii* 1995).

28 denes cilíndriques de calcària que s'aproximen a la forma de tonellet. Mides gairebé quadrangulars i que oscil·len entre 5,1 i 6 mm de llargada i entre 5 a 6 mm de diàmetre. Perforació cilíndrica de 2 mm de diàmetre interior i semblen fetes amb el mateix perforador (fig.85, Villalba *et alii* 1995).

Un dena subelíptica de calcària totalment polida. Perforació unidireccional i descentrada. Mesura 16 per 12 mm (fig.88, Villalba *et alii* 1995).

Una dena subtriangular de calcària amb poliment regular en ambdues cares. Perforació centrada unidireccional des de l'interior. Mesura 11 mm d'alçada i 10 mm de base (fig.88, Villalba *et alii* 1995). Trobada en superfície a l'exterior de la cavitat.

37 denes discoïdals d'esteatita, de color des del negre verdós al marró passant pel verd fosc. Prototipus estàndard de 6 mm de diàmetre exterior i 3 mm interior. Gruixudes de 3 mm i primes d'1,5 mm (fig.83, Villalba *et alii* 1995).

Una dena bitroncocònica d'esteatita de color negre, de 5 mm de diàmetre màxim i 3mm d'interior. Perforació bidireccional cònica (fig.85, Villalba *et alii* 1995).

Una dena fragmentada elaborada en carbonat càlcic. Podria tractar-se d'una estalactita retocada. Perforació de 3 mm de diàmetre, de forma cilíndrica i de color beix-groguenc. Mesura 11 mm de llargada per 12 mm de diàmetre exterior (fig.85, Villalba *et alii* 1995).

2 penjolls de llàgrima sobre os -no reconeixible-. Perforació bidireccional. Les seves mides oscil·len entre 20 i 24 mm de llargada per 8 mm d'amplada (fig.87, Villalba *et alii* 1995).

Un penjoll semilunar sobre mandíbula, segurament d'ovicaprí, amb una perforació interior, absolutament polit i patinat. Mesura 120 mm de llarg per 11 mm d'ample (fig.86, Villalba *et alii* 1995).

▪ **Restes faunístiques.**

7 fragments d'estelles d'ovicaprí.

Un cos central de vèrtebra de peix.

8) Inhumacions.

Estudi Antropològic per A.Alesan, C.Castellana & A.Malgosa dins Villalba *et alii* 1995.

Restes òssies de les prospeccions realitzades per Ricard Artasona els anys 1983, 1984, 1985 i de la campanya excavació de l'any 1995. Estrats II, III, IV i V. Malgrat l'elevat nombre d'individus comptabilitzats, la seva representació en les restes estudiades és escassa, fet que no permet fer una caracterització general del grup inhumat.

▪ **Nombre d'individus.**

El NMI s'ha calculat a partir de l'element més representat i més informatiu: la dentició (taula 11, Villalba *et alii* 1995). El NMI és de 27, dels quals 17 serien subadults, 8 adults i 2 d'edat indeterminada però superior als 10 anys. Entre els subadults, un perinatal, 5 individus d'entre 1,5-3 anys, 9 individus d'entre 3-8 anys i 2 d'entre 8-10 anys. Entre els adults, 10 individus majors de 10 anys dels quals 3 serien juvenils-adults joves d'entre 17-25 anys, 2 serien adults d'entre 25-35 anys, 3 individus tindrien entre 33-45 anys, entre els quals almenys 2 serien de sexe femení i un masculí. Proporció de 68% de subadults i 32% d'adults. En aquestes poblacions es suposa una mortalitat entre 0 i 12 anys elevada, amb valors normals entre 30-60% pels grups d'edat menors de 20 anys, si bé sorprèn el baix percentatge (4%) de menors d'1 any, fet que fa pensar en una subrepresentació.

- **Sexe.**

Representació dels dos sexes.

- **Edat.**

Representació de pràcticament tots els grups d'edat.

- **Patologies.**

84SOT-I.V-145: tercer metacarp de la mà dreta sinostosat a la falange proximal (fig.65, Villalba *et alii* 1995). La sinostosi mostra un gran call ossi i la pèrdua de l'alineament del dit, doncs la falange es desplaça cap amunt i endins. El cap del metacarp s'ha empotrat en la falange. La radiografia (fig.66, Villalba *et alii* 1995) evidencia una línia de fractura. Lesió traumàtica, probablement per hiperextensió del tercer dit, guarida amb anquilosi i deformació.

Càries (taula 4, Villalba *et alii* 1995). No es dona a les peces decidues. Les peces definitives (taula 5, Villalba *et alii* 1995) en resulten afectades en un 3,21%, totes superiors. Freqüència baixa, dieta pobra en hidrats de carboni i més rica en proteïnes animals.

Hipoplàsies (taules 4 i 5, Villalba *et alii* 1995): peces definitives amb una prevalença del 30,46% i igual freqüència superiors i inferiors. Corresponen a interrupcions del desenvolupament normal de la dent, associades a anomalies sistemàtiques no específiques tal com períodes de malnutrició, malaltia. L'edat de formació de les línies es podria associar amb els trastorns associats al desilletament, que en aquestes poblacions podria no tenir lloc fins als 3 anys, però també amb d'altres factors relacionats amb la nutrició.

Presència de càlcul: en les peces decidues 4 (taula 4, Villalba *et alii* 1995). Les peces definitives (taula 5, Villalba *et alii* 1995) presenten dipòsits en el 30,46% dels casos, igual freqüència peces superiors que inferiors (un 42%). Associada a una dieta pobra en carbohidrats i rica en proteïnes animals. Un percentatge relativament elevat que indica una dieta a base de carn.

El baix desgast (taula 6, Villalba *et alii* 1995) s'associaria més a l'edat jove dels individus que a una dieta poc abrasiva.

- **Dieta.**

Dieta pobra en hidrats de carboni i rica en aliments d'origen animal.

9) Cronologia.

▪ Datació relativa.

Neolític Final – Calcolític, IIIer mil·lenni cal.BC.

▪ Datacions absolutes.

Anàlisis C14 al laboratori Beta Analytic, Inc. (Miami, USA). Mostra sobre ossos humans.

95MM-C4/D4-III / Beta 125440 = 4160 ± 90 BP. Calibratge a 2 sigmes (95%): 2915 – 2475 cal.BC, que implica una fàcies cronocultural de transició del Neolític Final-Calcolític, IIIer mil·lenni cal.BC.

10) Interpretacions d'altres autors.

Manel Edo i Ricard Artasona (1989), relacionen la llosa de pedra documentada en la capa IV, amb el ritual funerari, ja que s'hauria utilitzat per tancar la cavitat, a mode de "cista natural". Qualifiquen els materials del nivell d'enterrament (capa V), del Neolític Antic, malgrat que no es documentà ni ceràmica cardial ni postcardial. De manera que en un primer moment atribuïren 2 enterraments al nivell de Neolític Final – Calcolític de la cova de Can Sadurní i de la Cassimanya. Però com no es documentava cap element típic de Calcolític ni de Neolític Final i el tipus d'inhumació que adequa l'espai a mode de cista i l'utilatge lític tampoc es corresponien amb aquests períodes, els semblà més antic com els elements ornamentals i atribuïren al Neolític Antic postcardial, per similitud amb la cova de l'Avellaner que Josep Tarrús atribueix al Neolític Antic Final Postcardial. No obstant, reconeixien la necessitat d'una excavació acurada del nivell per extreure'n conclusions precises (Edo & Artasona 1989).

Segons Maria Josefa Villalba, Manel Edo i Anna Blasco (1995), es tracta d'una cavitat sepulcral d'un grup, segurament familiar, que al menys 27 vegades ha acudit a dipositar-hi les despulles dels seus. Certes connexions indiquen una inhumació primària que ha perdut el seu posicionament per l'acció posterior d'enterrament d'un altre individu del grup. Les despulles s'han acumulat al costat de les parets. Aixovar ric en elements d'ornamentació, però pobre tant en elements ceràmics com en utilatges. L'abundant presència de material lític s'interpreta com aixovar i com de la fase anterior epipaleolítica que s'ha excavat per les inhumacions. Condicionament de la cavitat per la seva funció com hipogeu. Tot un seguit de blocs calcaris delimiten la cavitat sepulcral, mentre que un condicionament estructural permet el tancament d'aquesta àrea (estructura 4 i llosa). En un primer moment i per l'ornamentació, s'ubica cronoculturalment en un NAEP. Conjunt ceràmic poc explícit i orientador per una atribució cronològica. Destaquen un palet de riera de quars negre amb vetes per una banda de quars blanc (fig.90, Villalba *et alii* 1995). La seva netedat d'aparició, la seva forma antropomòrfica, la seva posició a l'entrada mateix de la cavitat i separada de les inhumacions, indicarien que es tractaria d'un idolet, accentuant el caràcter neolític. No disposaven encara de datacions C14. La

disposició i el nombre d'inhumacions apunten al calcolític, però els materials decantaren als autors al NAEP I de can Sadurní. Rectificació cronològica a partir de la datació radiocarbònica (Edo *et alii* 1997): inici del III mil·lenni cal.BC, Neolític Final-Calcolític. Contemporani a can Sadurní.

Finalment, els autors que han estudiat aquest jaciment (Edo *et alii* e.p.) atribueixen el nivell funerari al Neolític Final – Calcolític, III mil·lenni cal.ANE, el qual es caracteritzaria per una **estructura paradolmènica** que aprofitaria la cavitat. Atribueixen l'ús funerari de la cavitat a un reduït grup familiar de caràcter pastoral, marcat per un aixovar bàsicament compost per adornament corporal (pedra, petxina i os), que reutilitzà la cavitat, tot i adaptant-la a *modus* de **sepulcre col·lectiu tancat (paradolmen)**, per enterrar-hi a partir de la inhumació primària successiva, amb una cronologia de transició del Neolític Final-Calcolític, III mil·lenni cal.BC (estrat IV). Contemporània al jaciment paradigmàtic de la cova de Can Sadurní (Begues, Baix Llobregat).

11) Conclusions.

Coveta paradolmènica / cova-dolmen: cavitat natural amb una estructura megalítica associada, amb un ritual funerari d'inhumacions col·lectives successives que dona lloc a una ossera i ubicada cronològicament al Calcolític, III mil·lenni cal.BC.

12) Bibliografia.

ALESAN, A. & MALGOSA, A. (1999).- "Distribución espacial y ritual funerario a partir de restos óseos. Interpretación de las inhumaciones del yacimiento calcolítico de la coveta del Marge del Moro (Begues, Barcelona)". Pòster. Resum del XI Congreso de la Sociedad Española de Antropología Biológica. Universidad de Santiago de Compostela.

EDO, M. & ARTASONA, R. (1989).- "La coveta del Marge del Moro, Begues: un enterrament del Neolític Antic", a *Jornades Arqueològiques del Baix Llobregat*. Pre-actes. Vol.I: comunicacions, pp.112-119. Castelldefels, 28,29 i 30 d'abril de 1989.

EDO, M., VILLALBA, M.J., BLASCO, A. & MANGADO, X. (1997-1998).- *Coveta del Marge del Moro (Begues, Baix Llobregat). Memòria d'Excavació. Campanyes de 1997 i 1998*. Programa d'Investigació: El Neolític al Baix Llobregat. Inèdita. Arxiu del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

EDO, M., VILLALBA, M.J., BLASCO, A. & MANGADO, X. (1999).- *Coveta del Marge del Moro (Begues, Baix Llobregat). Memòria d'Excavació. Campaña de 1999*. Programa d'Investigació: El Neolític al Baix Llobregat. Inèdita. Arxiu del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

EDO, M., VILLALBA, M.J. & BLASCO, A. (en premsa).- "Coveta del Marge del Moro (Begues, Barcelona)", a *Intervencions arqueològiques i paleontològiques a les comarques de Barcelona (1996-2001)*. *Jornades d'Arqueologia 2001*, La Garriga, 29

i 30 de novembre i 1 de setembre de 2001. Servei d'Arqueologia de Catalunya - Barcelona.

EDO, M., VILLALBA, M.J. & BLASCO, A., ALESAN, A. & MALGOSA, A. (en premsa).- "El nivell d'enterrament col·lectiu de la coveta del Marge del Moro (Begues, Baix Llobregat)", a *Pirineus i veïns al 3r mil·lenni AC. De la fi del neolític a l'edat de bronze entre l'Ebre i la Garona. XII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, Puigcerdà, novembre de 2000. Institut d'Estudis Ceretans. Puigcerdà.

VILLALBA, M.J., EDO, M. & BLASCO, A. (1995).- *Coveta del Marge del Moro (Begues, Baix Llobregat). Memòria d'Excavació. Campanya de 1995*. Programa d'Investigació: El Neolític al Baix Llobregat. Inèdita. Arxiu del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

13) Situació actual dels materials arqueològics.

Els materials arqueològics de la prospecció realitzada per Ricard Artasona a principis dels anys 1980 es trobaven dipositats al Museu de Gavà. La resta de materials provinents de les excavacions arqueològiques dels anys 1990 es trobaven en procés d'estudi.

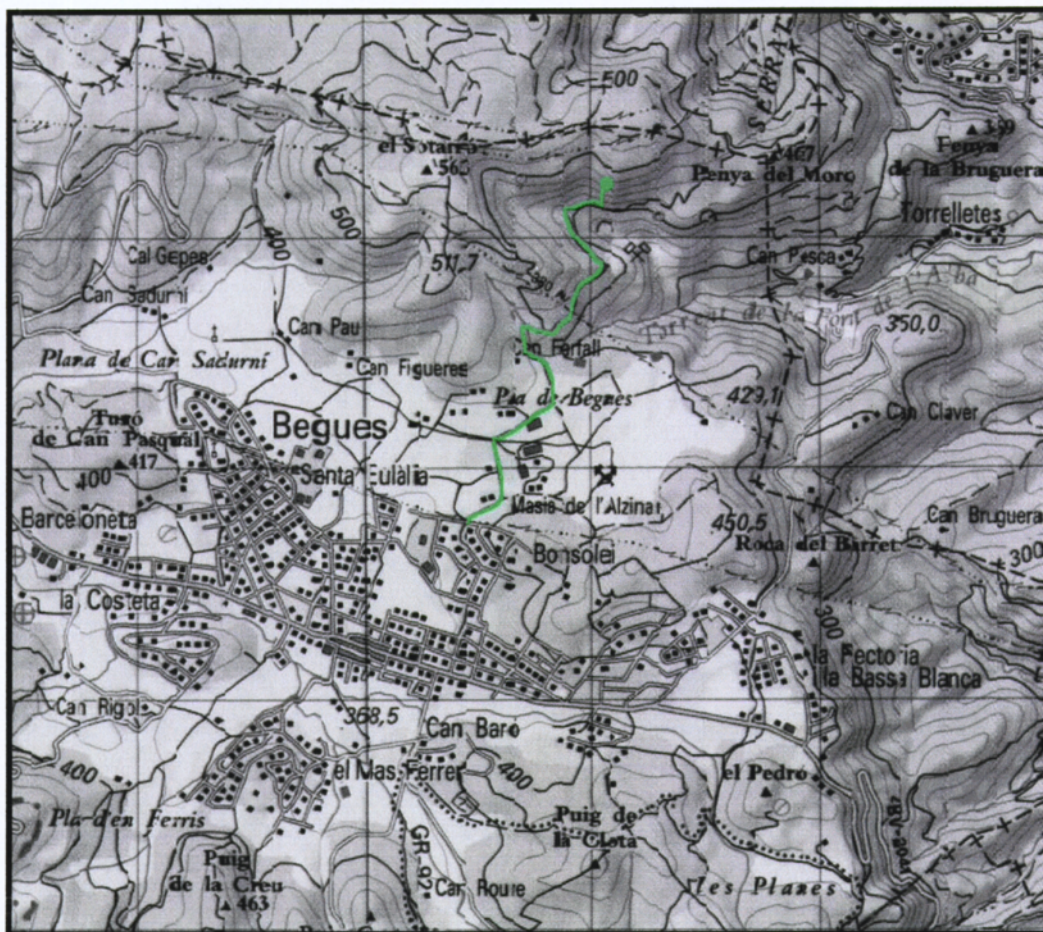

Fig.1. Localització de la coveta del Marge del Moro (Begues, Baix Llobregat).

(1995).- *Atles topogràfic de Catalunya. E 1:50.000. Volum 1: nord-est.* Pàg.127. Enciclopèdia Catalana. Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona.

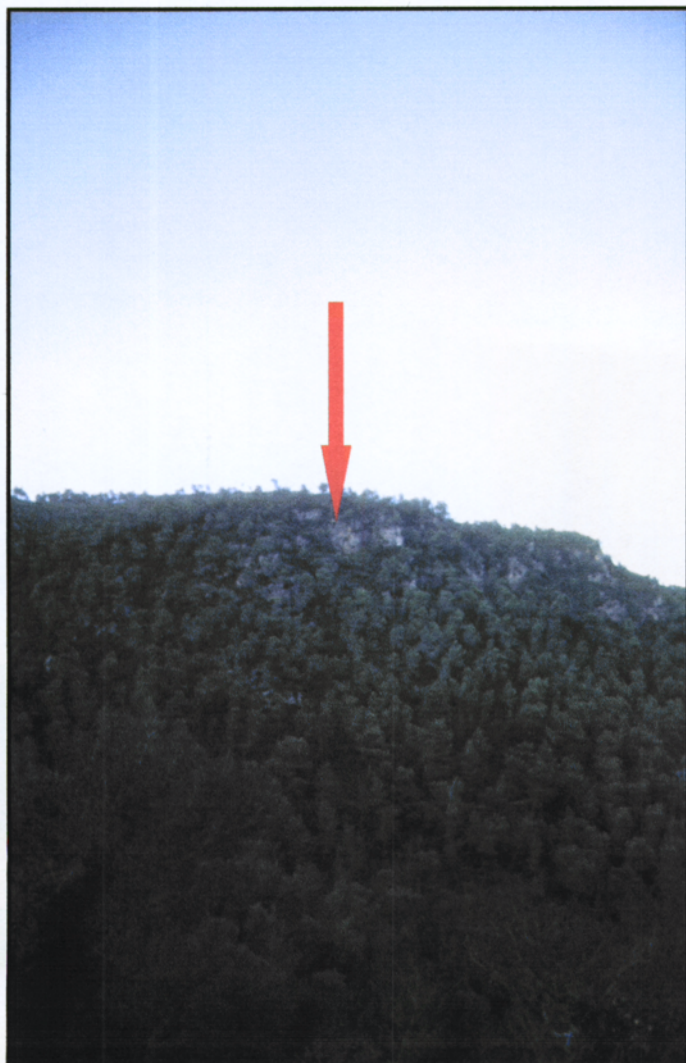

Fig.2. Localització de la coveta del Marge del Moro (Begues, Baix Llobregat) (octubre de 2002).

Fig.3 Coveta del Marge del Moro (Begues, Baix Llobregat) (octubre de 2002).

Fig.4. Coveta del Marge del Moro (Begues, Baix Llobregat) (octubre de 2002). Hi podem observar les evidències de l'excavació dels anys 1990.